

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Kitap İncelemesi
Kabul Tarihi: 6 Nisan 2023

Gönderim Tarihi: 8 Mart 2023
Yayımlanma Tarihi: 30 Haziran 2023

Atf Künyesi: Zenginoğlu, S. (2023). Konstantin Nikolayeviç Leontyev, (2022) Bizansçılık ve Slavlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 139-141.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1262321>

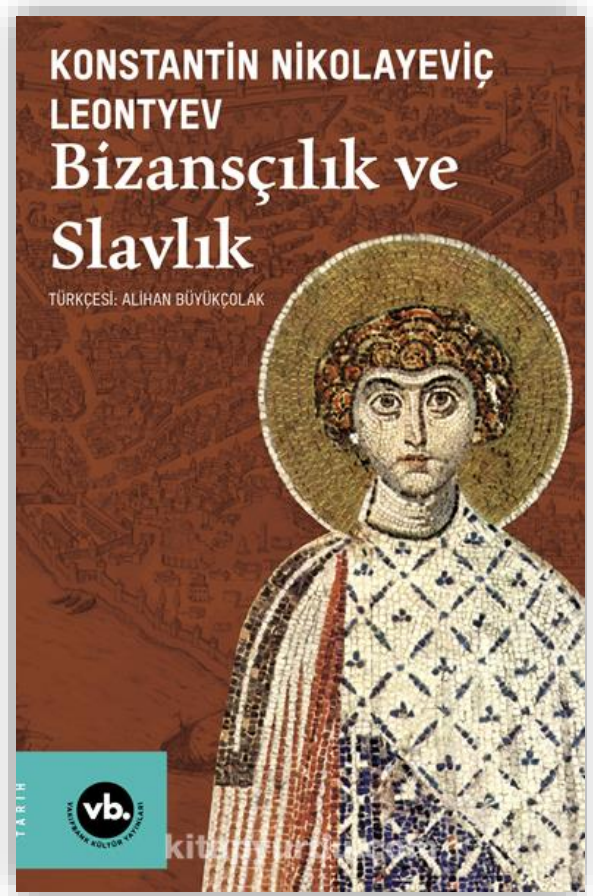
KONSTANTİN NİKOLAYEViÇ LEONTYEV, (2022) BİZANSÇILIK VE SLAVLIK

(İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 218 s., ISBN: 978-625-7447-62-1)

Samet ZENGİNOĞLU*

Rus diplomat, tıp doktoru ve yazar Konstantin Nikolayeviç Leontyev'in (1831-1891) *Bizansçılık ve Slavlık* başlıklı eseri, 2022 yılında Alihan Büyükçolak'ın çevirisi ile dilimize kazandırılmıştır. Eserde Rus tarihine dair teolojik zemin, bu tarihin diğer milletlere yönelik bakışına dair perspektifler ve bu perspektiflerin bugüne dair yansımaları dikkat çekmektedir. 19. yüzyılın dünya siyasetindeki göz ardı edilemez etkilerinin bu esere de sirayet etmiş olduğu vurgulanmalıdır. Lakin yine de çalışmanın metodolojik eksende handikaplarının olduğu da müşahade edilmiştir.

Eser, sonuç bölümü ile birlikte on iki bölümden oluşmaktadır. Esas itibarıyla çalışmanın temel savını teşkil ettiği düşünülen “Kadim Bizansçılık” başlığını taşıyan birinci bölümde, Leontyev, Bizansçılık kavramını tanımlamaktadır. Buna göre Bizansçılık, “kendine has hususiyetlere sahip, genel geçer, anlaşılabilir, sınırları belirli kavramsal ilkeleri olan, tarihte müsebbibliği bulunan özel bir terbiye yahut kültür” anlamına gelmektedir (s. 19). Lakin Slavcılık için benzer bir yaklaşım inşa edilememektedir. Zira bu kavram bilinmezlik ve gizem ihtiva etmektedir. Bizansçılığı belirgin kılan, örneğin devletteki hâlinin otokrasi olması ve dinde de batı kiliselerinden farklı bir bağlamı teşkil

* Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Adıyaman/Türkiye.
E-posta: sametzenginoğlu@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6061-8388>.

etmesidir. Sonraki bölümlerde yer alan, Avrupalı eşitlik ve özgürlük eleştirisinin temelini de bu bölümde görmek olanaklıdır. Nitekim Bizansçılığın herkes için evrensel bir eşitlik ve özgürlük güdüsüne sahip insanıyetperverliğin antitezi olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu düşünce, Rus tarihi açısından yeni bir vaka değildir. Çünkü dördüncü asırda tahta çıkan Konstantin ile Bizansçılığın en parlak dönemini yaşadığı savı öne çıkmaktadır. Batı politikasının ya da Batılı politikaların dile getirildiği Petro dönemi ise bu açıdan bir yitim ya da kırılma noktası olarak kabul edilmektedir. Burada hususen din vurgusunun daimî surette ön plana çıkan bir olgu olduğu görülmektedir. “Rusya’da Bizansçılık” başlığını taşıyan ikinci bölümde, yine bu din vurgusu ekseninde “Çarizm” kavramı analiz edilmektedir. Ona göre üç kudretli mefhum söz konusudur. Bunlar; (a) Bizans Ortodoksluğu, (b) irsi ve hudutsuz otokrasi ve (c) kırsal ziraatla meşgul olan mir teşkilatıdır. *Çarizm*ise bir kurtarıcı olarak hem Ortodoksluğun hem de Bizans idealalarının en kuvvetli olduğu eksenini temsil etmektedir. Diplomatik görev geçmişi de bulunan Leontyev, bu bölümde Türklerin Avrupalı ülkelere kıyasla Rusları, millî ve devletçi bakışları itibarıyla kendilerine daha yakın bulduklarını ve burada dinî mahiyetin de etkin olduğunu belirtmektedir. “Slavcılık Nedir?” başlığını taşıyan üçüncü bölüm, esasına birinci bölümde dile getirilen hususu tekrarlamaktadır. Nitekim bunun sarıh bir cevabı yoktur. Zira Slavcılık ancak kabilevi bir nazariye olabilecektir. Burada Çekya ve Bulgarlar meselesi örnek gösterilmektedir. Çok net bir ifade ile “Çekler nasıl Almanlarca terbiye edilmişlerse Bulgarlar da bu minvalde Grekler tarafından terbiye edilmişlerdir” (s. 72). Bu bölünmüş tablo karşısında Slavların varlıklarını sürdürmeleri ise ancak güçlü bir Rusya ile, güçlü bir Rusya ise güçlü bir Bizansçılık ile mümkün olacaktır.

Daha özeldir “Slavlık Nedir?” başlığını taşıyan dördüncü bölümde, Çeklerin ve Bulgarların ardından Slovaklar, Lehler ve Ruslar odak noktalarını oluşturmaktadır. Bu bölümde Leontyev, Slavlık diye bir şeyin olduğuna ama Slavcılık diye bir şeyin olmadığına dair argümanlarını sunmaktadır. “Slavlara Dair Konuşmanın Devamı” başlıklı beşinci bölüm, dördüncü bölümdeki bağlamların devamı hüviyetini taşımaktadır. Altıncı bölümde Leontyev, farklı bir perspektife yönelmekte ve “Gelişim Süreci Ne Demektir?” sorusunu sormaktadır. Lakin burada metnin temelinden kopuk bir soru söz konusu olmayıp Avrupalı eşitliğin ne derece sancılı bir husus olduğuna dair bir zemin inşasının söz konusu olduğuna dikkat çekilmelidir. Öyle ki sanat tarihi ve felsefe gibi alanlarda verilen örneklerle siyasal organizmaların ya da kültürlerin aynı yasaya tabi oldukları ifade edilmektedir. Bu yasalar, ilgili alanlara uygulanarak şu şekilde formüle edilmektedir: (a) ilkel basitlik, (b) çiçeklenme devri karmaşıklığı ve (c) ikincil kaynaşma ve basitleşme. Bu yasalar, bir adım ötede yedinci bölümde “Devlet Teşkilat Biçimine Dair” bir giriş adımının atılmasını sağlamaktadır. Burada özellikle bir devletin çöküşünün çevresi ile daha büyük oranda bir benzerlik taşımaya başlaması hâlinde yani eski biçimini yitirmesi hâlinde gerçekleşeceği savı önem arz etmektedir. Bu faktör belki de en büyük tehdit olarak algılanmaktadır. Şüphesiz “çevre”den kastedilen, eserin temel paradigmasını oluşturan Avrupalı tarza karşıtlıktır-ki birinci bölümdeki Bizansçılık tanımı bu görüşü teyit etmektedir. Dolayısıyla “Devletlerin Bekalarına Dair” başlığını taşıyan sekizinci bölümde devletler çökse de devletlerin kültürlerinin çok daha uzun olduğu düşüncesine yer verilmektedir. Burada Mısır, Keldani, Perso-Medler, Grek Cumhuriyetleri, Roma ve Bizans misalleri sunulmaktadır.

Müteakip süreçte sıra, “çevre”ye, yani dokuzuncu bölümde “Avrupa Devletlerinin Yaşlarına Dair” bahsine gelmektedir. Burada Leontyev’in Avrupa kurgusunu tanımlaması önemlidir. Buna göre, “Avrupa medeniyeti Bizans Hıristiyanlığı, Cermen şövalyeliği (feodalizmi), Avrupa’nın arınmak için birkaç kez başvurduğu Helen estetiği ve felsefesi ile Romalı şehirlilik ilkelerinin bir araya gelmesiyle vücut bulmuştur” (s. 162). Onuncu bölüm, dokuzuncu bölümün devamı hükmündedir. Burada Avrupalı eksenindeki eşitlik ve aynılık eleştirisi belirginleşmektedir. Çünkü bir yandan merkeziyetçiliğin şifa kaynağı olduğu ifade edilirken diğer yandan da bir bünyenin ne denli homojenöz ise o denli hastalıklara davetiye çıkardığı iddia edilmektedir. Dolayısıyla iktidarın merkezileşmesi, Avrupalı demokratikleşme karşısında yegâne çıkar yol olarak addedilmektedir. “Aynılaşma” yoluyla her şey eski biçimini kaybetmeye mahkûm olmaktadır. “Avrupa Devletlerinin Antik Zaman Devletleriyle Mukayesesi” başlığını taşıyan on birinci bölümde, yine ana odak noktasından hareket edildiği müşahede edilmektedir. Bu odak noktasına göre, Avrupa demokratikleşmeye ve dolayısıyla iç karmaşaya ve de eşitlenmeye iman etmiş durumundadır. “Sonuç” olarak nitelendirilen on ikinci bölümde ise bütün bu değerlendirmeler sonucunda Avrupa medeniyetinin ölüm döşeginde olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Leontyev’in bu soruya dair cevabı “hayır” eksenindedir. Çünkü yine kendi savından hareketle medeniyetlerin, kendisini inşa eden devletlerden çok

daha uzun ömürlü olduklarını dile getirmektedir. Kaynaşmanın, karmaşıklaşmanın, tektipleşmenin ve dahi basitleşmenin ve ölümün geldiği silsile bu bağlamdaki öngörüyü ifade etmektedir.

Bizansçılık ve Slavlık başlıklı esere dair dikkat çeken iki argümandan söz etmek olasıdır. Bunlardan birincisi, uluslararası politikada 19. yüzyılın ortaya çıkardığı “kimlik” arayışı hususuna dair yansımaların Rus düşüncesinde de müşahede edilmiş olmasıdır. Nitekim Fransız İhtilali'nin de göz ardı edilemez boyutları ile bu yüzyılda deyim yerindeyse topluluklar/milletler için “Biz kimiz?” sorusunun tarihî, siyasi ve hukuki boyutlarda yanıtlarının arandığı görülmüştür. Dolayısıyla eserin bu kimlik arayışı odaklı güzergahı, bir bakıma dönemin günceline sahip bir muhtevaya sahip olduğunu göstermektedir. İkinci olarak ise tarihsel arka plandan bugüne (21. yüzyılın başlangıcından itibaren belirgin bir biçimde literatürde kendisine yer bulan “Avrasyacılık” tartışmaları da dâhil olmak üzere) Rus kimliğinin merkezî alana yerleştirilip, Avrupa'nın “çevre” ve bir “öteki” olarak inşa edilmesi bağlamı ile karşılaşmaktadır. Bu noktada eserin, bugünün Rusya'sına dair de teolojik alan başta olmak üzere birçok alana ışık tutan argümanlara sahip olduğu düşünülmektedir. Özellikle 21. yüzyılın başlangıcından itibaren Yeni-Avrasyacılık olarak tanımlanan paradigmanın temel yaklaşımları arasında bu sürekliliğe dikkat çekmek elzem görünmektedir. Lakin çalışmanın metodolojik olarak eksikliklere sahip olduğu eleştirisinin bu noktada eklenmesi gerekmektedir. Nitekim bölümler arası kurgu ekseninde müşahede edilen kopmalar, *puzzle*'in okuyucu tarafından tamamlanması adına zorlu bir serüveni de beraberinde getirmektedir. Özellikle başlıklar arasında görelî olarak bir geçişin söz konusu olduğu belirtilebilirse de çalışmanın temel kurgusunda bölümler arasında bağlantılar açısından yetersizliklerin olduğu ifade edilebilir. Yine de bu eleştirel tabloya karşın dünün ve bugünün Rusya'sına ve Rusya'nın Avrupalı düşünceye bakışına dair önemli ipuçlarına sahip bir eser olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır.